

DOI 10.70286/EOSS-27.10.2025.004

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП

Івах Вікторія Валеріївна

вихователь «Комунальний заклад
Богодухівська спеціальна школа»

Харківської обласної ради

Арт-терапевтичні методи є високоефективним інструментом у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП), оскільки вони дозволяють дітям невербально виражати свої почуття, думки та переживання через творчість, сприяючи їхньому психоемоційному розвитку, соціальній адаптації та самореалізації. Вони є незамінним підходом, особливо коли вербальна комунікація ускладнена чи недоступна. Арт-терапевтичні методи дозволяють дітям невербально виражати свої глибокі почуття, думки, страхи та переживання через творчість. Процес малювання, ліплення чи музикування перетворюється на безпечний «контейнер» для складних емоцій, допомагаючи дитині «проговорити» проблему без слів. Це сприяє не лише психоемоційному розвитку та стабілізації емоційного стану (зниженню тривожності, агресії).

Арт-терапія забезпечує потужний корекційно-компенсаторний ефект. Вона стимулює сенсорний розвиток, покращує дрібну моторику та, що найважливіше, сприяє розкриттю прихованого потенціалу кожної дитини, формуючи її позитивну самооцінку та впевненість у власних силах. Для дітей з ООП, які часто мають труднощі з вербалізацією емоцій, комунікацією, моторними функціями або соціальною взаємодією, мистецтво стає унікальним мостом до їхнього внутрішнього світу.

Окрім психокорекційного ефекту, арт-терапія має значний педагогічний потенціал. Вона сприяє розвитку когнітивних процесів – уваги, пам'яті, мислення, уяви, що особливо важливо для дітей із затримкою психічного розвитку або порушеннями навчальної діяльності. Виконуючи творчі завдання, дитина навчається планувати, аналізувати власні дії, робити вибір і нести відповідальність за результат. Таким чином, арт-терапія не лише гармонізує емоційний стан, але й стимулює пізнавальну активність, створюючи передумови для ефективного навчання в умовах інклюзивної освіти.

Важливою складовою арт-терапевтичного процесу є створення безпечного, підтримувального середовища, у якому дитина відчуває прийняття та довіру. Такий простір дозволяє знизити страх помилки, сором або тривогу, пов'язані з оцінюванням. Дитина має можливість діяти вільно, експериментувати з матеріалами, кольорами, формами, що формує позитивне ставлення до себе та до творчості. Роль педагога або арт-терапевта полягає не в оцінюванні результату,

а в супроводі процесу, допомогти дитині усвідомити власні емоції та значення створеного образу. Це підсилює терапевтичний ефект і забезпечує глибше саморозуміння.

Вітчизняні науковці, які досліджують застосування арт-терапії в інклюзивному освітньому середовищі: Н. Гузієнко, І. Долинчук, О. Овчарук, Т. Скрипник, В. Ткаченко та інші. Дослідниці, які використовують різноманітні методи у корекційній роботі з дітьми з ООП: М. Кириченко, Т. Прищепа, Н. Федорова та інші.

Арт-терапія пропонує широкий спектр корекційних методів для роботи з дітьми з ООП, включаючи казкотерапію, пісочну терапію, музикотерапію, танцювально-рухову терапію, кольоротерапію та ізотерапію. Серед них ізотерапія (терапія малюнком) є одним із найпопулярніших та найефективніших. Вона застосовується для корекції станів, пов'язаних із підвищеною тривожністю, розладами аутистичного спектру, затримкою психічного розвитку, порушеннями мовлення та іншими різними нозологіями. Цей метод дозволяє дітям невербально виразити свій внутрішній світ і переживання.

Основні техніки ізотерапії охоплюють різні підходи до творчої діяльності, які спрямовані на розвиток емоційної сфери, самосвідомості та комунікативних навичок дитини. Предметно-тематичний тип діяльності, що включає створення малюнків на соціально значущі теми («Моя родина», «Я і мій світ» тощо), сприяє формуванню уявлення про себе в системі міжособистісних стосунків, допомагає дитині осмислити власне місце в сім'ї та суспільстві. Такі роботи часто стають індикаторами емоційного стану дитини, демонструючи її рівень тривожності, прив'язаності або потребу у підтримці. Психолог, аналізуючи зміст та композицію малюнка, отримує можливість виявити приховані переживання і допомогти дитині у їхньому безпечному вираженні.

Образно-символічний тип ізотерапевтичної діяльності, у свою чергу, стимулює розвиток абстрактного мислення, уяви та здатності до емоційної рефлексії. Робота з поняттями, що відображають внутрішні стани («радість», «страх», «самотність», «надія»), дозволяє дитині переносити складні переживання в художню площину, осмислюючи їх через кольори, форми та символи. Проективні техніки, такі як «Каракулі», а також вправи на розвиток сприйняття та сенсорної інтеграції (малювання по крапках, пальцями, губками, нитками), сприяють зняттю емоційного напруження, покращенню координації рухів і підвищенню самооцінки. Завдяки своїй природній ігровій формі ізотерапія створює умови для вільного самовираження, активізує внутрішні ресурси дитини та сприяє гармонізації її психоемоційного стану.

Дослідження Т. Скрипник доводить, що ефективність арт-терапії залежить від врахування індивідуальних особливостей дитини. Для дітей з розладами аутистичного спектра ефективними є структуровані завдання з використанням візуальних підказок, тоді як для дітей із порушеннями рухових функцій необхідно застосовувати спеціальні пристосування для роботи з матеріалами [3].

Як зазначають дослідниці І. Долінчук, С. Мартинюк важливою складовою є колективна діяльність (наприклад, спільне малювання), яка спрямована на соціальну адаптацію в середовищі однолітків, зокрема в інклюзивному класі [1].

Дослідниці К. Молчанова, С. Лупаренко доводить, що сучасні арт-терапевтичні методи являють собою новітній підхід, що сприяє психоемоційному розвитку дітей з ООП та допомагає їм налагоджувати контакти в новому колективі. Ефективність цього методу у роботі з дітьми з ООП зумовлена тим, що арт-терапія має широкий асортимент арт-терапевтичних технік, що надає можливість обрати ті техніки і прийоми, які найкраще підходять дитині [2;с. 241].

Авторка О. Сорочинська зазначає, що арт-терапія відповідає фундаментальній потребі особистості в самоактуалізації – розкритті широкого спектра внутрішніх можливостей, незалежно від наявних порушень дитина з ООП вчиться бачити себе не через призму дефіциту, а через призму власних творчих сил [4].

Узагальнюючи дослідження зазначених науковців, можемо зробити висновок, що корекційно-розвиваючий потенціал арт-терапії для дітей з ООП проявляється через:

1. Адаптацію методів до особливих потреб дитини. Арт-терапія є гнучкою методикою, яка дозволяє адаптувати форми і засоби впливу відповідно до індивідуальних особливостей дитини з ООП. Враховуючи різні типи порушень – інтелектуальні, емоційно-вольові, сенсорні чи моторні – фахівці можуть обирати найбільш прийнятні види творчої діяльності (малювання, ліплення, музика, рухова імпровізація тощо), що відповідають рівню розвитку, інтересам і можливостям дитини. Така адаптація забезпечує доступність терапевтичного процесу, сприяє зниженню тривожності та підвищенню мотивації до участі, створюючи умови для безпечного самовираження.

2. Формування соціальних навичок через групові форми роботи. Групова арт-терапія є ефективним засобом соціалізації дітей з ООП, оскільки створює природне середовище для розвитку комунікативних умінь. У процесі спільної творчої діяльності діти навчаються взаємодіяти, слухати одне одного, домовлятися, ділитися матеріалами, висловлювати думки та емоції. Це сприяє формуванню навичок співпраці, емпатії, толерантності та відповідальності. Групова динаміка дозволяє дитині відчувати себе частиною колективу, що позитивно впливає на її соціальну адаптацію та інтеграцію в освітнє середовище.

3. Психоемоційну корекцію та стабілізацію. Арт-терапія виконує важливу функцію емоційного розвантаження, що особливо актуально для дітей з ООП, які часто мають труднощі з вербальним вираженням почуттів. Творчий процес дозволяє дитині символічно опрацьовувати внутрішні конфлікти, страхи, тривоги та інші емоційні переживання. Завдяки цьому знижується рівень емоційної напруги, нормалізується психічний стан, покращується здатність до

саморегуляції. Арт-терапевтичні заняття сприяють формуванню позитивного емоційного фону, що є основою для подальшого розвитку особистості.

4. Актуалізація внутрішніх ресурсів та потенціалу особистості. Творча діяльність у межах арт-терапії стимулює самопізнання, розвиток уяви, креативності та самооцінки. Діти з ООП, залучаючись до мистецьких практик, відкривають нові способи самовираження, що дозволяє їм усвідомити власну унікальність і значущість. Актуалізація внутрішніх ресурсів сприяє формуванню позитивної Я-концепції, підвищенню впевненості у власних силах та мотивації до навчання і соціальної активності. Арт-терапія таким чином виступає не лише як корекційний, а й як розвивальний інструмент, що підтримує особистісне зростання дитини.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що арт-терапевтичні методи є потужним та ефективним інструментом у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Їхня універсальність полягає в здатності долати комунікаційні бар'єри, надаючи дитині безпечний засіб для невербального вираження своїх почуттів, страхів та переживань. Це робить арт-терапію незамінною для психоемоційної корекції, зниження тривожності та стабілізації внутрішнього стану.

Ключовою умовою ефективності є індивідуальний підхід, що підтверджується дослідженнями. Арт-терапія дозволяє адаптувати методики та матеріали до конкретних особливостей дитини, її нозології та можливостей, забезпечуючи доступність і підтримуючи мотивацію до творчості. Важливим соціалізуючим чинником виступають групові форми роботи, які сприяють розвитку комунікації, співпраці та емпатії, полегшуючи інтеграцію дитини в освітній простір.

Найважливішим аспектом є розвиваючий потенціал арт-терапії. Вона спрямована не лише на подолання дефіцитів, але й на розкриття внутрішніх ресурсів дитини. Через творчість дитина вчиться бачити себе як унікальну особистість, здатну до креативних рішень та самореалізації. Таким чином, арт-терапія виступає комплексним підходом, що забезпечує не лише корекцію, але й цілісне особистісне зростання кожної дитини з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Долінчук І. Арт-терапія у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами / І. Долінчук, С. Мартинюк // Вісник науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» : матеріали 11-ї Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Умань, 10 квіт. 2025 р.). – Умань, 2025. – С. 34–37.
2. Молчанова К. Робота з дітьми з особливими освітніми потребами із застосуванням засобів арт-терапії / К. Молчанова, С. Лупаренко // Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти : зб. наук. пр. за матеріалами III Всеукраїнської конф. (м. Харків, 13–14 трав. 2025 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім.

Г. С. Сковороди ; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін. – Харків, 2025. – С. 241–243.

3. Скрипник Т. Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом з урахуванням їхніх особливих освітніх потреб / Т. В. Скрипник // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – 2014. – Вип. 5. – С. 148–157. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2014_5_19.

Сорочинська О. Арт-технології в роботі з дітьми: навчальний посібник / уклад. Оксана Сорочинська. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. – 140 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ КОНТАКТУ І ВЗАЄМОДІЇ З ДИТИНОЮ З РАС

Атаманенко Анастасія Миколаївна

магістр

Кафедра спеціальної освіти

Навчально-науковий інститут імені В. О. Сухомлинського

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова, Україна

В умовах сучасної доби, що характеризується стрімкими змінами, одним із найбільш значущих світових питань є обговорення та забезпечення особистісних прав людини в усіх сферах життя. В Україні особлива увага приділяється захисту прав осіб з інвалідністю.

Система інклюзії в нашій державі зазнала суттєвих перетворень. Еволюція взаємовідносин спільноти і держави з особами, які мають відхилення в розвитку, охоплює період у два з половиною тисячоліття – шлях, що пролягав від початкової агресії та неприйняття до сучасного рівня партнерства, інтеграції та прийняття осіб з обмеженими психофізичними можливостями. Наслідком цього тривалого розвитку стало те, що впродовж останніх десятиліть українське суспільство перейшло від практики сегрегативного (роздільного) навчання дітей з психофізичними особливостями до впровадження інклюзивного освітнього простору.

Реформа освіти в Україні активно набирає обертів. ЮНЕСКО визначає інклюзію як динамічний процес, що полягає у зверненні до різноманітних потреб учнів та адекватній відповіді на них. Це забезпечується шляхом максимального залучення дітей до навчання, культурних заходів і життя громади, а також зменшенням будь-яких форм виключення з освітнього та навчального процесу.

Важливо розглядати інклюзію не лише в аспекті створення фізично та інформаційно доступного освітнього середовища для дітей з психофізичними особливостями. У ширшому сенсі інклюзивна освіта передбачає створення